

Sophia Perennis

Print ISSN: 2251-8932/Online ISSN:2676-6140
Web Address: Javidankherad.ir
Email: javidankherad@irip.ac.ir
Tel:+982167238208
Attribution-NonCommercial 4.0 International
(CC BY-NC 4.0)
Open Access Journal

SOPHIA PERENNIS

The Semiannual Journal of Sapiential Wisdom and Philosophy

Vol. 17, Number 2, Autumn and winter 2020-2021, Serial Number 38

Heavenly Paradise of Kunlun in Daoism

Esmaeil Radpour*

Among the Chinese religious traditions, it is particularly Daoism that pays a strong attention to and presents a detailed account of the features of heavenly paradises, called differently as Realms of Immortals (*xianjing* 仙境), Cave-Heavens (*dongtian* 洞天), Blessed Lands (*fudi* 福地), or Blessed Gardens (*futing* 福庭). The Medieval Daoist tradition, as a development of the seminal Classical teachings, clearly made a distinction between earthly forms of the paradises manifested in sacred mountains, and their true forms (*zhenxing* 真形) which are their heavenly counterparts. This paper tries to depict those traditional accounts that give more attention to archetypal geography, and tries to illustrate general characteristics of the paradises. Nevertheless, our special concern is focused on the heavenly paradise of Kunlun (崑崙), designated as the Center of the Universe (*di zhi zhongdi* 地之中地), Pillar of Heaven (*tianzhu* 天柱), the Gate of Heaven (*change* 闔闔), Turning Axil of Heaven and Earth (*tiandi genniu* 天地根紐), and Dao's Yin-form (*daoyixing* 道陰形).

These paradises are above all the settlements of Daoist immortals. The ancient Chinese character of *xian* (仙, immortal) itself depict a man in connection with three mountains which are explicitly the Three Mountainous Islands (*sandao* 三島) in the celestial Eastern Ocean. The three mountains of the mentioned Chinese character are also depicted in the character *shan* (山) meaning mountain, since celestial paradises are indeed

---

* Research Scholar, Iranian Institute of Philosophy. E-mail: radpour@gmail.com

regarded as archetypes of the mountains on Earth. Mountain is the most important axial symbol in connection with the heavenly paradises, making them spiritual centers of the world, at least in a relative sense, and the places where Heaven and Earth meet each other. Mountains show also hierarchy of levels of the existence. Possessing a hierarchical order is a general feature of these paradises, considered whether in their totality or a particular paradise alone, such as Kunlun having three levels of Cold-wind Garden, Hanged Garden, and the place of Great Lord (*taidi* 太帝).

In spite of all of the images borrowed from terrestrial order, the traditional Daoist texts never forget to insist upon the celestial nature of the paradises to which those images symbolically are referred. In the midst of these symbols, water always plays an important role. Both the abundance of life-giving waters in Kunlun—Yellow Waters (*huangshui* 黃水) or the Elixir Water (*danshui* 丹水) coiling around the mountain in three layers—and the celestial covering ocean itself at the northwest of which the paradise is placed, in relation to the terrestrial order, have the corresponding function in the subtle state that the state of Water-veiled Immersion (*hunlun* 混淪; as a designation of the metaphysical One or the Being) has in relation to the whole universe, that is, their being principal in relation to the successive orders of manifestation. At the same time, the Turquoise Lake (*yaochi* 瑤池) in Kunlun, under supervision of a great deity called Golden Mother (*jinmu* 金母) or Queen Mother of the West (*xiwangmu* 西王母), significantly represents a water of making immortals and not that of creation of beings. Many deities, immortals, sages and emperors in different eras like Yu the Great (*dayu* 大禹), Yellow Emperor (*huangdi* 黃帝), Shun (舜), Mu of Zhou (*zhoumuwang* 周穆王), Wu of Han (*hanwudi* 漢武帝) and many others have mystically travelled to Kunlun in order to be instructed in Daoist gnosis and blessed with immortality and heavenly mandate (*tianming* 天命) at the hand of Queen Mother of the West. This blessing is differently symbolized in, participating in conversation with Queen Mother, drinking life-giving waters or consuming the famous Peaches of Immortality (*xiantao* 仙桃) which are the essence of Heaven and Earth absorbed and cultivated in the Trees of No-Death (*bushi shu* 不死樹), so that, the consumer can instantly position himself in the center of the cosmos and achieve the state of being a true son of Heaven and Earth, round, soft, and flexible outside, angular, strong, and firm inside, just like the fruit.

Between the numerical symbols, it is number nine (or a multiplication of it, like 36 or 72) that is always present when there is a discussion of celestial lands. This number, cognate with geometrical symbol of circle according to the Chinese cosmology, represents Heaven, the pure Yang, as in contrast, number six is a symbol of Earth, the pure Yin. This is why forms borrowed from the terrestrial order are imaged in their perfect state. The trees are extraordinarily tall; the lights are radiated not from the forms or incarnations of the sun or moon, but from the source of their subtle substance (*jinggen* 精根); plants grow there, not the ordinary ones, but the spiritual plants (*shencao* 神草) and jade fungi (*yuzhi* 玉芝); and the shape of even angular things tends to be circular and curved. Getting far from

terrestriality is the first concept that comes to mind represented in all these images.

Along with angelology, the study of heavenly paradises is an inseparable part of the Daoist teachings, which has not yet found its major place in the current studies of the tradition. A cause of that can be division of Daoism to non-existent traditions fancifully named as philosophical, religious, martial, mystical, magical, etc. Without study of the Daoist celestial lands, one cannot gain a whole, non-subjectivist image of the tradition.

References

- Ge Hong 葛洪. *Shenxian Zhuan* 神仙傳 (*Siku Quanshu*).
- *Hainei shizhou ji* 海內十洲記 (*Zhengtong daoang*, Dongxuan: Jizhuan).
- *Hanshu* 漢書. Web Access (08/29/2019): ctext.org/han-shu
- Hao Yihang 郝懿行. *Shanghai jing jianshu* 山海經箋疏. Web Access (08/29/2019): ctext.org/wiki.pl?if=gb&res=247611
- *Huainan Zi* 淮南子 (*Zhengtong daoang*, Dongshen: Benwen).
- *Jindan fu* 金丹賦 (*Zhengtong daoang*, Dongzhen: Fangfa).
- Li Bai 李白. *Li taibai quanji* 李太白全集. Web Access (09/09/2019): ctext.org/wiki.pl?if=en&res=767202
- *Liezi* 列子 (*Zhengtong daoang*, Dongshen: Benwen).
- Liu Dabin 劉大彬. *Maoshan zhi* 茅山誌 (*Zhengtong daoang*, Dongzhen: Jizhuan).
- *Shanghai jing* 山海經. Web Access (08/29/2019): ctext.org/shan-hai-jing
- *Siku Quanshu* 四庫全書. Web Access (09/09/2019): www.wdl.org/en/item/3020/
- *Taishang dongxuan lingbao tiandi yundu ziran miaojing* 太上洞玄靈寶天地運度自然妙經 (*Zhengtong daoang*, Dongxuan: Benwen).
- *Wuyue zhenxin* 五嶽真形. In *Lingbao wuliang duren shangjing dafa* 靈寶無量度人上經大法, Scroll 21 (*Zhengtong daoang*, Dongzhen: Fangfa).
- *Yunji qiqian* 雲笈七籤 (*Zhengtong daoang*, Taixuan).
- Zhang Yi, *Zhang yi zhu hanshu* 張揖注漢書. Web Access (08/29/2019): chineseclassic.com/content/1504
- *Zhengtong daoang* 正統道藏. Taipei: Yiwen, 1962.
- *Ziyang zhenren neizhuan* 紫陽真人內傳 (*Zhengtong daoang*, Dongzhen: Jizhuan).
- **English Sources:**
- Bernard, Elizabeth, Moon, Beverly (Eds.) (2000). *Goddesses Who Rule*, New York, US, Oxford Universty Press.
- Guenon, Rene (1995). *Fundamental Symbols: The Universal Language of Sacred Science*, Ed. by Michel Valsan, Eng. Tr. By Alvin Moore, Cambridge, UK, Quinta Essentia, 1st French Ed.1962.

- Guenon, Rene (2004). *Perspectives on Initiation*, Eng. Tr. By Henry D. Fohr, New York, US, Sophia Perennis, 1st French Ed. 1946.
- Guenon, Rene (2004). *The Multiple States of the Being*, Eng. Tr. by Henry D. Fohr, New York, US, Sophia Perennis, 1st French Ed. 1932.
- Guenon, Rene (2003). *Traditional Forms and Cosmic Cycles*, Eng. Tr. by Henry D. Fohr, New York, US, Sophia Perennis, 2003, 1st French Ed. 1970.
- Pirazzoli-t'Serstevens, Michèle (2009). “Death and the Dead: Practices and Images in the Qin and Han”, *Early Chinese Religion, Part One: Shang Through Han (1250 BC-220 AD)*, Edited by John Lagerwey and Marc Kalinowski, Leiden & Boston, Brill, pp. 949-1025.
- Raz, Gil (2010). “Daoist Sacred Geography”, *Early Chinese Religion, Part Two: The Period of Division (220-589 AD)*, Ed. by John Lagerwey and Lü Pengzhi, Leiden & Boston: Brill, Vol. I, pp. 1399-1442.
- **Persian Sources:**
- Corbin, Henry (2017). *En Islam Iranien (Eslām dar sarzamān-e Īrān)*, Translated by Rezā Kūhkan & Zaynab Pūdīne-Āqāyī, Tehran: Iranian Institute of Philosophy.
- Dūstkhāh, Jalīl (Translation) (2006). *Avesta: Oldest Iranian Hymns and Texts*. Tehran: Morvārīd Publication.
- Franbagh Dādagī (2005). *Iranian Bundahišn Vol. 1: Critical Edition*. Ed. by Fazlollāh Pākzād. Tehran: Center for the Great Islamic Encyclopedia.

پردیس آسمانی کوئن‌لوئن در تعلیم دائویی

اسماعیل رادپور*

چکیده

در میان سنن دینی چین، خاصه تعلیم دائویی است که به پردیس‌های آسمانی توجهی ویژه دارد و شرحی مفصل از او صاف آنها به دست داده است و به‌صراحت میان صورت زمینی و صورت ملکوتی (یا صورت راستین: جن‌شینگ) پردیس‌ها تمایز نهاده است. در این نوشتار، نگاهی می‌کنیم به آن دسته از گزارش‌های سنتی که اهتمام ویژه‌ای به جغرافیای مثالی داشته است و خصایص عمومی پردیس‌های ملکوتی را بررسی می‌کنیم. لیکن تأکید ویژه بر مهمترین این پردیس‌ها یعنی کوئن‌لوئن است که در تعلیم دائویی آن را در جهت‌تمثیلی غرب و در عین حال در مرکز عالم تصویر می‌کنند. واپسین بخش این نوشتار به تحلیل معانی تمثیلی پردیس‌های آسمانی اختصاص یافته است، از جمله، تمثیل کوه که نمودار محور جهانی است و نیز تمثیل آب که دال است بر شأن ملکوتی این پردیس‌ها به اعتبار آنکه مقدورات ظهور جسمانی را در بردارند و به اعتبار قابلیت تکوین منجیان عالم.

کلید واژه‌ها: پردیس آسمانی، تعلیم دائویی، جغرافیای مثالی، حکمت جغرافیا.

---

* پژوهشگر مؤسسه حکمت و فلسفه ایران. رایانامه: radpour@gmail.com

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۹/۷

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۸/۱۹

مقدمه

در سنت چینی، تعلیم دائویی خاصه به پردیس‌های آسمانی توجه دارد که یا با عناوین کلی تماشگاه جاودانان (شین‌جینگ 仙境)، آسمان غارگونه (دُنْگ‌تین 洞天)،^۱ زمین‌های متبرک (فودی 福地) و باغ‌های متبرک (فوتینگ 福庭) و یا به طور خاص با عنوان سه آبخوست کوهستانی و ده جزیره (شی‌جو سان‌دائو 十洲三島)، ده آسمان غارگونه بزرگ (شی‌داؤنگ‌تین 十大洞天)، سی و شش آسمان غارگونه کوچک (سان‌شی‌لیو دُنْگ‌تین 三十六小洞天) و هفتاد و دو زمین متبرک (چی‌شی‌ئر فودی 七十二福地) به آنها اشاره می‌کند. بعضی از آنها در آسمان قرار دارد و از قید صورت رهاست و بعضی دیگر در میان دریای ملکوت قرار دارد و واجد صورت لطیف است. این پردیس‌ها محل سکونت ایزدان و جاودانان دائویی و جایگاه‌های امنی است که سیل و جنگ و مرگ و بیماری بدان راه ندارد. در این اقلیم مثالی، باغ‌ها و کوشک‌هایی زیبا هست که در آن گیاهان و قارچ‌های رازآمیز می‌روید که به کار ساخت اکسیر حیات می‌آید. همچنین، مطابق با صورت ملکوتی آنها، صورت‌های زمینی در کوهستان‌های مشهور چین وجود دارد. در حقیقت، این صورت‌های زمینی تجلی و نمودار «صورت راستین» (جن‌شینگ 真形) یعنی صور ملکوتی پردیس‌های آسمانی است.^۲

مفهوم جاودانگی در سنت چینی پیوندی ناگسستنی با کوه (شان 山) دارد. نویسه شین (山) که به معنای جاودان یا جاودانگی است، متشکل است از دو بن‌صوری، یکی 山 که همان کوه و کوهسار است و دیگری 人 به معنی انسان، به طوری که انسانی را در کوه نشان می‌دهد. البته کوهی که در این نویسه حضور دارد، صورت زمینی کوه نیست، بلکه چنانکه در این بخش خواهیم دید، «صورت راستین» کوهستان است. نوشتار کهن 山 «سه کوه» را در کنار یکدیگر نشان می‌دهد که نمودار «سه آبخوست کوهستانی» در شرق ملکوت است. اما به طور کلی کوه نسبتی مشخص با عروج به پردیس‌های آسمانی دارد. خلوت‌گزینی در کوهها برای سالکان دائویی دریچه ورود به این پردیس‌های ملکوتی^۳ است. از سوی دیگر، این پردیس‌ها همه در کوهها قرار دارند، چه زمانی که مستقیماً از کوه سخن به میان می‌آید، مانند پردیس کوهستانی کوئن‌لوئن که در ادامه به آن باز خواهیم گشت، و چه زمانی که سخن از جزیره‌ای در میان دریا یا پردیسی در میان ابرها معلق در آسمان است. در همه این موارد بنیاد پردیس را کوه تشکیل می‌دهد، کوههایی برافراشته در میان دریا یا در دل آسمان.

خصایص عمومی پردیس‌ها

در سنت دائویی طبقات مشخصی از این پردیس‌ها به دست داده‌اند. بالاتر از همه «سه آبخوست کوهستانی و ده جزیره» و سپس «ده آسمان غارگونه بزرگ» و سپس «سی و شش آسمان غارگونه کوچک» و سپس «هفتاد و دو زمین متبرک» قرار دارد. سه آبخوست کوهستانی و جزایر ده‌گانه در میان دریا تحت فرمانروایی ایزدان مقرب (شن مینگ 神明، لفظاً: انوار روحانی) است و سی و شش پردیس کوچک آسمانی تحت فروانی روایی جادانان است (شین ژن 仙人) و هفتاد و دو زمین متبرک تحت فرمانروایی راستان (جن ژن 真人) است. در بخش «پرديس‌های آسمانی و زمینی» کتاب هفت برگه/ از چنته ابری (یوین جی چی چین 雲笈七籤) فهرستی از نام همه این پردیس‌ها آمده که با ذکر اعدادی رمزی در مساحت آنها همراه است.

در این پردیس‌ها که آنها را با اتخاذ تمثیل‌هایی از باغ‌ها، کاخ‌ها و عناصر طبیعی وصف کرده‌اند و بر جنبه ملکوتی آن تاکید ورزیده‌اند، قارچ‌ها سربرمی‌آورند، لیکن قارچ‌های یشمی (یوچی 玉芝)^۴، گیاهان می‌رویند لیکن گیاهان روحانی (شین تسائو 神草) و آنچه در آسمان می‌تابد خورشید نیست، بلکه «بنیادِ جوهر لطیفِ خورشید» (ژی جینگ جی گن 日精之根)^۵ است:

در درون آسمان بزرگ، زمینی هست که در آن سی و شش پردیس آسمانی قرار دارد و هشتمین آنها پردیس آسمانی کوهستان جوچو (جو 句曲) است.^۶ مساحت آن یکصد و پنجاه لی^۷ و نام آن پردیس جین تان هوآیانگ (جین 金壇華陽) است.^۸ مکان این پردیس از چهارسو محصور (سی گو 四郭) است با دیواری تماماً از سنگ ... در آنجا، در تاریکی روشنی و در شب نور هست و بنیاد جوهر لطیف آفتاب می‌تابد. هوای آنجا گویی از نوری است که (پرتوهای) آفتاب و ماهتاب را به هم آمیخته است.^۹ «روشنی در تاریکی» بر شب حکمفرماست و «جوهر آفتاب» بر روز. صور اجسام در آنجا چون آفتاب و ماهتاب گرد و دوار است^{۱۰} و در هوای رازآمیزش می‌پرند ... نور آفتاب و ماهتابش از یکدیگر سوا نیست و گیاه و درخت و آبش در میان همند و از یکدیگر جدا نه»^{۱۱} [۱۳].

عنوان پردیس‌ها (آسمان غارگونه) به محل آستانه ورود به این سرزمین‌های مثالی اشاره می‌کند. مراد از آسمان غارگونه در اشاره به پردیس طریقه ورود به روزنه تاریکی و تهیگی است که شخص را سوی آسمان سوق می‌دهد. بسیاری از متون دائویی، غار

(دُنْگ) را تأویل کرده‌اند به اِتْصال و اِتْحاد (تُنْگ 通)، چه با به جای آوردن اعمال سلوکی در غار سالک به سرزمین‌های جاودانان اِتْصال می‌یابد و به آنها وارد می‌شود.

در اینجا، گفتار خود را به پردیس‌های ملکوتی (با رمز آبخوست‌هایی در میان دریا) محدود می‌کنیم و پس از نگاهی به پردیس «پنگ‌لای» در شرق به پردیس «کوئن‌لوئن» در غرب عالم مثال می‌پردازیم. همچنین، تأکید بیشتر بر کوئن‌لوئن خواهد بود که غیر از ویژگی مکملیت در نسبت با پنگ‌لای،^{۱۲} در سنت دائویی اهمیتی بسیار بدان داده‌اند.

یکی از سه آبخوست کوهستانی (سان‌دائو 三島) پنگ‌لای (蓬萊) نام دارد به معنی سرزمین پر از گل یا گیاهان پنگ و لای. پنگ سلمک است و لای پیربهار یا تاج خروس یا نیلوفر پیچ. این پردیس که رمزاً در شمال شرقی دریای ملکوت واقع است، کوهی است روان در میان دریا که عموماً با ذکر جاودانان هشت‌گانه مشهور دائویی (باشین 八仙) گره خورده است. این هشت جاودانه هر کدام اوصاف مشخص دارد و با یکی از ابزارها (مانند شمشیر، نی، کدوکشکولی، لوح یشمی و غیر آن)، یکی از سه خطی‌های یی‌جینگ، یکی از جهات اصلی و فرعی، و یکی از فصول سال به علاوه اعتدالین و انقلابین مطابق شده است. این گروه هشتگانه از جاودانان با خویشکاری‌های معین که در پنگ‌لای سکنی دارند، در ادوار مختلف مأموریت‌های گوناگون می‌یابند و با ظهور در عالم جسمانی، دنیا را از خرابکاری‌های دیوها نجات می‌دهند و صلح و آرامش را برای مردمان به ارمغان می‌آورند. همچنین، اینان در پایان زمان هنگامی که منجی عالم لی هُنْگ (李弘) ظهور می‌کند، او را در نجات‌بخشی عالم از شروری چون سیل و آتش‌سوزی و جنگ‌های بی‌شمار و شاید مهم‌تر از همه دیوهای بیماری‌مُسری یاری می‌بخشند و حکومت صلح بزرگ (تای‌پینگ 太平) را برقرار می‌سازند.

صورت راستین (جن‌شینگ) این پردیس در شرق عالم ملکوت واقع است، همچنانکه صورت‌های زمینی آن در شرق چین یافت می‌شود. در این پردیس کاسه‌هایی هست همیشه پر برنج و جامه‌هایی هست همیشه پُر شراب، هر قدر هم که از آنها بخورند و بنوشند. در آنجا خبری از مرگ و بیماری نیست و زمستان بدان راه ندارد. از دور اگر بدان بنگرند، همچون ابرهایی تودرتوی به نظر می‌آید و چون بدان رسند، چنان است که گویی در زیر آب باشد. کهن‌ترین اشارات بدین پردیس در دفتر لیه‌دُزی (列子) و دفتر کوهها و دریاها (شان‌های جینگ 山海經) آمده است:

کوهستان پنگ‌لای در میان دریاست ... بر فراز آن کاخ جاودانان قرار دارد، کاخی که تماماً از طلا و یشم ساخته شده است. پرنده‌گان و چهارپایان این آبخوست سپید و روشن‌اند. منظره آنجا همچون تکه ابری است ... جاودانان بسیار در آنجا می‌زیند و آنجا مملو از (گیاهان) داروی بی‌مرگی است ... پنگ‌لای کوهستانی روحانی (شین‌شان 神山) در میان دریاست که دستیابی بدان برای کسی که به دائو تحقق نیافته، محال است [۹، صحیفه ۷].

پردیس آسمانی کوئن لوئن

یکی از مهمترین پردیس‌های آسمانی در سنت چینی کوهستان کوئن لوئن است که رمزاً در شمال غربی عالم مثال قرار دارد و صورت زمینی آن رشته کوه کوئن لوئن (در جوار قراقرم^{۱۳}، هندوکش و پامیر)، در میان مرزهای چین، تاجیکستان، افغانستان، پاکستان و هند واقع شده است که یکی از مهمترین رودخانه‌های چین، رودخانه زرد از آنجا سرچشمه می‌گیرد.^{۱۴} در عین حال، اوصافی چون «مرکز عالم» (دی جی جُنْگ دی 地之中)، «ستون آسمان» (تین جُو 天柱)، «دروازه آسمان» (چانگ‌هه 闔闔) و «محور چرخش آسمان و زمین» (تین دی گِن نیو 天地之根紐) نیز به این پردیس داده‌اند. لیکن توجه می‌باید کرد که هر پردیس آسمانی واجد شأنی از «مرکز عالم» بودن است و طریق و مکاتب مختلف با تأکید ویژه بر یک پردیس آسمانی خاص آن را مرکز عالم یافته‌اند.

اما بیش از آنکه معنی نام این پردیس مهم باشد، آوا و نیز شکل نوشتاری آن اهمیت دارد که یادآور تعبیر دائویی هوئن لوئن به معنی «غرقه‌گاه محجوب» است و دلالت می‌کند بر هبء اولی (هوئن ژان یی چی 渾然一氣) یا مرتبه رتق (جدایی‌نیافتگی آسمان و زمین؛ تین دی جی وی فین 天地之未分). چنانکه خواهیم دید، راز این نام‌گذاری آن است که همچنانکه هبء اولی در بر دارنده جوهر ناب کل هستی است، کوئن لوئن مثالی نیز در بر دارنده جوهر ناب ظهور کثیف است. آمده است که این پردیس بلندترین کوهستان دریاها را دارد و دارای وسعتی عظیم است با باغ‌های متعدد در سه طبقه که روشن‌روانان دائویی مطابق با استعداد و دستاورد خود به این درجات نائل می‌شوند. جاودانان و ایزدان در این پردیس که پر است از عجائب و غرائب، بر اژدهایان و دُرنايان در آسمان می‌پرند. شهرهای این پردیس محصور در دیوارهای چندلایه با دروازه‌های متعدد است. کاخ‌های باشکوه و ایوان‌های بلند در کوئن لوئن وجود دارد. در متون، گاه از

دوازده برج یشمی و پنج ایوان زرین سخن می‌گویند. درختانی بلند که میوه آنها احجار کریمه است. در این پردیس درختی می‌روید بس بلند به نام موهه (木禾؛ لفظاً: درخت حبوبات) و نیز، درخت شبنم شکرین (甘木) که همان درخت بی‌مرگی (بوسی شو 不死樹) است.

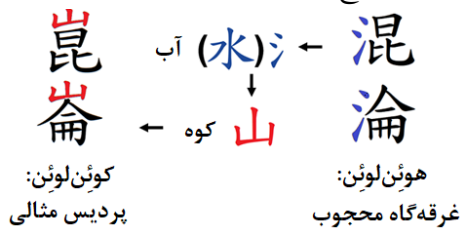
اگرچه نسبت جاودانان و ایزدان بسیاری با این پردیس مطرح است، از همه بیشتر نام شهربانوی غرب (شی وانگ مو 西王母) بدان گره خورده است. بسیاری از ایزدان، فرهنگمندان و فغفوران در اعصار مختلف به نیت تعلّم در نزد شهربانوی غرب به کوئن لوئن رفته‌اند. کوئن لوئن محلّ نگه‌داری اکسیرها و هلوهای جاودانگی است که به خورنده آنها بی‌مرگی می‌بخشد.

آورده‌اند که در آغاز زمان که آسمان از زمین جدایی نیافته بود، پان‌گو (盤古)، مرد-زن نخستین، در میان تخم مرغی بود. با شکستن این تخم مرغ آسمان از زمین جدا شد و با مرگ پان‌گو چشمانش تبدیل شد به آفتاب و ماهتاب و ریش‌اش به صور فلکی و ابروانش به دب اکبر و اصغر، نُه روزنه تن او به نُه اقلیم، زانوان او به کوهستان‌های جنوبی، دستان او به پرندگان، استخوان‌های او به زر و سیم، موهایش به گیاهان و درختان، دندان‌هایش به یشم و دیگر انواع سنگ. همچنین، در میان تبدلات بسیار دیگری که از تن او پدید آمد سینه‌اش بود که تبدیل شد به پردیس «کوئن لوئن». در میان این تبدلات موجودی نیرومند به نام هوآشو (華胥) حیات یافت که با قدم نهادن بر جای پای ایزد آذرخش بر روی زمین، فُوشی و نو وا، زوج نخستین و پدر و مادر بشریت، را باردار شد.^{۱۵} در عصر آغازین زندگانی بشر، فُوشی و نو وا در پردیس کوئن لوئن می‌زیستند و ازدواج آنها در این پردیس وقوع یافته است.

درباره این پردیس، در کتاب کوهها و دریاها (شان‌های جینگ 山海經) آمده است: محلّ کوئن لوئن در میان دریاها، در شمال غربی قرار گرفته و آن شاه‌نشین زیرین «ایزد» است. مسافت محیط کوهستان کوئن لوئن هشتصد لی و ارتفاع آن ده‌هزار ژن.^{۱۶} بر روی این کوه درخت بلند موهه رویده است به ارتفاع پنج شوین^{۱۷} که تناوری آن چندان است که پنج مرد می‌باید تا دور آن حلقه زنند. در هر طرف کوهستان نُه چاه قرار دارد^{۱۸} که پلکان‌هایشان از یشم است. در هر طرف نُه دروازه قرار دارد^{۱۹} که از هر دروازه جانوران کای‌مینگ^{۲۰} محافظت می‌کنند و صدها ایزد آنجا مقیم‌اند. از هشت طرف به پرتگاه‌هایی

می‌رسد که در زیر آنها آب سرخ می‌گذرد که جز ژنی^{۲۱} هرگز کسی نتوانسته است که از آن صعود کند [۸، فصل ۱۱].

یکی از نکات جالب توجه در نامگذاری این پردیس، توجه به مرتبه هباء اولی است. آب در مقام منبع ازلی حیات، در هستی‌شناسی دائویی، همسنگ است با مفهوم مرتبه «غرقه‌گاه مستور» (هوئن دوئن 混沌) یا «غرقه‌گاه محجوب» (هوئن لوئن 混淪)^{۲۲} یا به تعبیر لائو‌تزی (بند ۲۵) «کامل محجوب» (هوئن چنگ 混成) که همه به مرتبه هباء اولی اشاره می‌کند، یعنی مرتبه «رتق» که در آن آسمان و زمین هنوز از یکدیگر جدا نشده‌اند و بذر همه عوالم وجود و حقیقت نخستین موجودات در این مرتبه منطوی است. اما، ذکر این نکته خاصه از این جهت اهمیت دارد که نام پردیس مثالی کوئن لوئن (崑崙)، هم از نظر آوایی و هم از نظر شکل نوشتار شباهت بسیار دارد با هوئن لوئن که همان مرتبه «غرقه‌گاه محجوب» است. در کلمه هوئن لوئن، هم در هوئن و هم در لوئن، جزء نوشتاری که افاده معنی می‌کند، آب (灬 فشرده 水) است، حال آنکه در کوئن لوئن، هم در کوئن و هم در لوئن، آب حذف شده و به جای آن، در هر دو، کوه (山) نشسته است. نکته مهم دیگر آن است که نه لفظ کوئن و نه لوئن جز در نام این پردیس هیچ کاربرد دیگری در زبان چینی ندارد و وضع آن تنها برای اشاره به این کوهستان مثالی است.

بر اساس این خویشاوندی، کوئن لوئن را ترجمه می‌توان کرد به «کوهستان در هم پیچیده محجوب». این نامگذاری اسرارآمیز مبین آن است که این پردیس همان کارکردی را در عالم مثالی (که با رمز کوه نمودار شده است) برای مقدورات ظهور آن مرتبه دارد که مرتبه «غرقه‌گاه محجوب» نسبت به کل مقدورات ظهور دارد، و بر سبیل همین تناظر، این حقیقت مثالی را در رشته کوه کوئن لوئن در عالم ظاهر نمودار دیده‌اند که از مراکز مهم سنت دائویی تا به امروز است. جوهر خلق این نمود زمینی و آن پردیس مثالی همان آبی است که کل مراتب عالم در غرقه‌گاه آن محجوب و مندمج است و این آب در هر مرتبه ظهور نیز کل مقدورات آن مرتبه را محجوب می‌دارد.

فراوانی آبهای حیات‌بخش این پردیس رمزاً دالّ است بر همین کارکرد، یعنی در بر داشتن مقدورات ظهور کثیف. اشارات بسیاری به رودخانه‌ها و برکه‌های کوئن‌لوئن شده است، همچون آبهای زرد یا آب کیمیا که سه دور گرد کوههای کوئن‌لوئن می‌چرخد تا به دریا ریزد، آبهایی که سرچشمه آبهای زمینی است. همچنین، آنگیری در کوئن‌لوئن قرار دارد به نام «برکه فیروزه» در جوار باغستان هلوی جاودانگی که از مهمترین عناصر در پیوند با شهربانوی غرب است، چندانکه این ایزد را گاه «مادر زرین برکه فیروزه» (یا ئوچئی جین مو 瑶池金母) نامند. این را نیز می‌باید ذکر کرد که میوه درخت هلوی جاودانگی هر هزار سال یکبار برگ و شکوفه می‌دهد و سه هزار سال طول می‌کشد تا میوه‌های آن (پان تائو 蟠桃) برسد و هر شش هزار سال یکبار جشن جاودانگی در حضور شهربانوی غرب برپا می‌شود تا این هلوها را جاودانان یا آنانکه شایستگی جاودانه شدن را دارند، تناول کنند.

در حقیقت، پردیس کوئن‌لوئن جایگاه سکونت و حکمروایی شهربانوی غرب است. در اعصار مختلف فغفوران و فرهمندان بسیاری به این پردیس رفته‌اند و در نزد شهربانوی غرب تعلیم دیده‌اند. از جمله فغفورانی که به دیدار شهربانوی غرب نائل می‌شود، یوی کبیر (دایو 大禹، ۲۱۲۳-۲۰۲۵ ق.م) است که نمودار نوشته برکه (洛書) و تقسیم سرزمین چین به نه ولایت مطابق با سرمشق نوشته برکه از دستاوردهای اوست. فغفور زرد (هوانگ دی 黃帝، ۲۷۱۱-غیبت [۲۵۹۸ ق.م])، فغفور شوئن (舜، ۲۲۹۴-۲۱۸۴ ق.م)، فغفور مو دودمان جو (周穆王، ۹۲۲-۹ ق.م)، فغفور وو دودمان هان (۱۵۷-۸۷ ق.م) و بسیاری دیگر به سبب مصاحبت با شهربانوی غرب فرهمندی (تین مینگ 天命؛ فرّه آسمانی) یافتند. حتی شی هوانگ دودمان چین (秦始皇، ۲۵۹-۲۱۰ ق.م) که فرهمند نبود، به سبب نائل شدن به دیدار شهربانوی غرب بزرگی یافت، ولی آن را نتوانست حفظ کند.^{۲۳} همچنین، اشاره می‌باید کرد به خویشکاری شهربانوی غرب در هنگام وفات بشر. مطابق با نگرش سنت دائویی، پس از مرگ، نفس یا شیخ حیاتی (هوئن 魂) پرهیزکاران از شیخ مماتی (پو 魄) جدا می‌شود. شیخ مماتی با جسد می‌ماند و شیخ حیاتی پس از ثبت و بررسی در نزد فرشتگان مرگ، به پردیس کوئن‌لوئن می‌رود و شهربانوی غرب به پیشواز او می‌آید.^{۲۴}

یکی از نخستین اشارات به کوئن‌لوئن در دفتر استادان شهرستان هوئی‌نان آمده است.^{۲۵}

در مرکز پردیس کوئن لوئن شهری هست محصور با دیواری نه لایه با بلندی یازده هزار لی و یکصد و چهارده گام و دو چچی^{۲۶} و شش تسوئن^{۲۷}. بر روی این کوهستان درخت بلند موهیه با سی و پنج شیوین^{۲۸} ارتفاع می روید. در غرب آن، درخت مروارید، درخت یشم، درخت عقیق و درخت بی مرگی می روید. در شرق آن، درخت گیلاس ساخته شده از ماسه و درخت مرمر سبز می روید. درخت (سنگ‌های) ارغوانی در جنوب آن می روید و در شمال آن درخت فیروزه و یشم سپید می روید. دور تا دور آن را چهارصد و چهل^{۲۹} دروازه احاطه کرده است و فاصله میان هر دروازه تا دروازه دیگر چهار لی است ... از جمله باغ‌هایی که در مرکز کوئن لوئن است که دروازه آسمان بدان‌ها می‌رسد، کاخ ریخته، خانه گردنده، باغ معلق در هوا، باد سرد و بیشه محصور را می‌باید نام برد که آنها را باغ‌های فراخ نیز گویند. آبگیرهای باغ‌های فراخ از آبهای زرد^{۳۰} تأمین می‌شود. آبهای زرد از سرچشمه خود سه دور (گرد کوئن لوئن) می‌گردد و آن را آب کیمیا نیز گویند که هرکس از آن نوشد هرگز نمیرد [۱۷، فصل ۴].

در همین متن اشاره می‌شود به آنکه کوئن لوئن خود دارای سه مرتبه است، که این سه متناظر است سه مرتبه روحانی، لطیف و کثیف ظهور در مقیاس کوچکتر در عالم مثالی. بنابراین، پردیس کوئن لوئن همچون پلکانی که زمین را به آسمان می‌رساند:

اگر کسی از بالای تپه‌های کوئن لوئن دوچندان بالاتر رود، به کوهی می‌رسد که بر روی آن باغ باد سرد قرار دارد و بی‌مرگ می‌شود. اگر از آن هم دوچندان بالاتر رود، به باغ معلق رسد و لطافت ایزدگونه می‌یابد و بر باد و باران قاهر می‌شود. اگر از آن هم دوچندان بالاتر رود، به آسمان اعلی می‌رسد و ایزد می‌گردد. آنجا را گویند منزل ایزد بزرگ [همان].

کتاب جزایر ده‌گانه در میان دریا کوئن لوئن را نزدیک به «جزیره اسرار» (شینگ جو 玄都) ترسیم می‌کند که «شهر سر بزرگ» (تای شیوئن 太玄都) در آن واقع است و تحت حکومت پیران جاودانه و ریش‌سپیدان راستین است و در میان آن کوه باد قرار دارد که هر صدایی را چون غرش آذرخش پژواک می‌کند و دروازه شمال غربی آن رو به آسمان دارد. اما این کتاب درباره قرین این جزیره، یعنی کوئن لوئن اشاراتی آورده است که آن را نه فقط به عنوان یکی از پردیس‌های مثالی، بلکه همچنین به عنوان محور جهانی (اکسیس موندی) و مرکز عالم، وصف می‌کند و از این حیث کوئن لوئن طرف تطبیق

جائی برای کوه مرو یا سومرو در سنت هندویی و بودایی یا البرزکوه در سنت مزدایی است:

(کوئن لوئن) در بالا به ستاره‌های مَراق و فَخْدُ (در دب اکبر) می‌رسد، جایی که مبدأ سریان نَفَسِ ازلی در پنج اصل جاویدان^{۳۱} و ستاره اَلِیت است. (از آنجا) آسمان‌های نُه‌گانه را تدبیر می‌کند و بین‌ها و یانگ‌ها را به آشتی می‌رساند. از موجودات و اشیاء غریب‌ترین‌ها و عجیب‌ترین‌ها آنجایند. مردمان آسمانی (اعم از ایزدان و جاودانان و فرهمندان) در کوئن لوئن بسی بسیارند، چندانکه احصاء نتوانند شد. کوئن لوئن محور چرخش آسمان و زمین و نگهداره سررشته امور ده‌هزارگانه است. به واسطه اوست که کوه‌های مشهور در پنج جهت بنیاد افکنده و محافظ طرح زمین‌اند. کوئن لوئن را بعضی همچین «ستون آسمان» گویند، چرا که شکل آن نیز استوانه‌مانند است [۱۶].

معانی تمثیلی پردیس‌های آسمانی

در سخن گفتن از پردیس‌های آسمانی آنها را عموماً در میان دریا تصویر می‌کنند، حتی در موردی چون کوئن لوئن که صورت زمینی آن در خشکی واقع شده است. این آبها در حقیقت همان آبهای زیرین^{۳۲} است یعنی مقدورات ظهور در مرتبه لطیف که در سنن بسیاری از آن سخن گفته می‌شود و اشاره‌ای است به واقع شدن این اقالیم و صور معلّق در دریای ملکوت^{۳۳} و آنکه این اقالیم مثالی متضمن جوهر خلق عالم جسمانی هستند و زاینده منجیان عالم توانند بود. رنه گنون می‌نویسد:

به طور کلی و به عام‌ترین معنی، «آبها» نمودار مقدورات است که به مثابه «کمال قابل» یا مبدأ خمیری کلی ملحوظ شود که در صرف‌الوجود در مقام «جوهر» (جنبه استعدادی وجود) تعین یافته است [25, p67].

در جای دیگر می‌نویسد:

بنا بر تمثیل کلی آب، بحر محیط^{۳۴} («سمودره» در سنسکریت) نمودار همه مقدوراتی است که در مرتبه‌ای خاص از وجود منطوی است [24, p294].

متون دائویی از سه حکومت (سان گنگ 三界) سخن می‌گویند که بر سه قلمرو (سان چیه 三界) منطبق می‌شود: حکومت آسمان بر قلمروی آسمان، حکومت زمین بر قلمروی زمین و حکومت آب بر قلمروی آب. قلمروی آب که در این طرح جای «انسان» سه‌گانه بزرگ (三才؛ آسمان، زمین، انسان) را گرفته، به نحوی میانجی آسمان و زمین و یادآور باران است که نمودار سیری است از آسمان به زمین و تبخیر آبها که نمودار

سیری است از زمین به آسمان. آسمان نماینده عالم مجرد از ماده است و زمین نماینده عالم مادی. آب در این میانه به وضوح نماینده عالمی است با تجرد نیمه تمام یا عالمی با صورت غیرمتکاتف. البته از نظر دور نداریم که موگلان این عوالم فرشتگان مقرب آسمانی، متعلق به ظهور مجرد از صورت، هستند و ولایت آنها هرگز دال بر آمیختگی آنها با ظهور صوری نیست.^{۳۵} این سه را گاه با سه عنصر از عناصر پنجگانه تطبیق می دهند: عنصر فلز برای حکومت آسمان،^{۳۶} عنصر زمین برای حکومت زمین و عنصر آب برای حکومت آب.

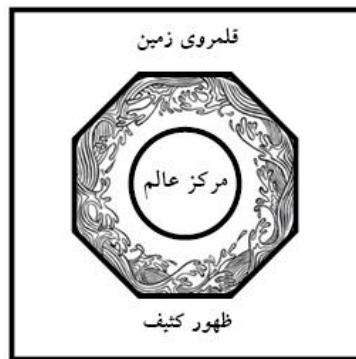

نمودار سه قلمروی آسمان و آب و زمین که دال بر سه مرتبه ظهور است مطابق با تعلیم دائویی

همچنین، همه این پردیس‌ها در کوهستان یا بر فراز کوه تصویر شده‌اند. کوه یکی از مهمترین رموز متعلق به «محور جهانی» است. تمثیل کوه در این پردیس‌های آسمانی دال است بر آنکه این پردیس‌ها «مرکز عالم» است، دست کم در معنایی نسبی. مراکز روحانی که رابط زمین و آسمان است و بنابراین، حکومت آسمان بر زمین به واسطه این مراکز اعمال می شود و تدبیر امور زمینی بر عهده این مراکز است.

کمی بالاتر، پردیس‌های آسمانی در دریای ملکوت را محیط بر عالم جسمانی تصویر کردیم. از حیثی دیگر، پردیس‌های آسمانی، مرکز عالم به شمار می آیند و رموز «محوری» همچون کوه، آنها را تحقیقاً در مرکز عالم جای می دهد، چنانکه مرتبه ظهور کثیف، شأنی پیرامونی نسبت به آنها دارد. گفته شد که فُوشی و نُو وا که پدر و مادر بشریت محسوب می شوند، در اول الزمان در کوئن لوئن سکنی داشتند. بر اثر انحطاط معنوی، در سیری تنزلی، بشر از آن مرکز رفته رفته دور شد و به پیرامون افتاد. با احیاء شأن حقیقی انسان،

به عنوان میانجی آسمان و زمین، زبدگانی دیگر بار به آن مرکز رجوع می‌کنند و از آنجا واسطه اعمال تأثیرات آسمانی بر زمین می‌شوند.

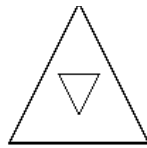

نمودار پردیس‌های آسمانی به مثابه مرکز عالم.^{۳۷}

غار، تمثیلی دیگر وابسته به کوه است که آن نیز نموداری از مرکز است. گفته شد که پردیس را دُنْگ تین (洞天) به معنی آسمان غارگونه گویند که اشاره است به محل آستانه ورود به آن. آسمان غارگونه روزنه‌ای تاریک و پوشیده را نمودار می‌کند که به درون آسمان راه دارد. در متون آمده است: «مراد از غار، اتحاد و اتصال است. اتصال به سر و دست یافتن به راز» [۱۸، صحیفه ۶]. ضمن آنکه از بعضی جهات رمز غار به مثابه «دل» نیز هرگز نباید غافل بود. همچنانکه سالک دائویی به کوه می‌رود و در غار معتکف می‌شود، شخص او کوه است و او می‌باید در «دل» در مقام غاری در کوه شخصیت خود، جمعیت یابد.

در قیاس با نمودار ساختن مرکز روحانی با «قله کوه» که ازلی‌تر است، برای بشر فروافتاده به سیر نزولی هبوط، گویی غار نموداری مناسب برای مرکز روحانی است.^{۳۸} قله کوه بر همگان نمایان است و زمانی نمودار مرکز روحانی است که همه مردمان بدان دسترسی دارند، یعنی در اول الزمان. ولی، غار محصور و پوشیده است و زمانی که بشر به سبب انحطاط معنوی، دسترسی خود را به مرکز روحانی از کف داد، جز زبدگانی اندک، این مرکز همچون غار تصویر می‌شود. شکلی هندسی که کوه را نمودار می‌سازد مثلثی است که رأس آن در بالا و قاعده آن در پایین است، حال آنکه مثلث وارونه نمودار غار است که البته نمودار دل و جام نیز تواند بود.^{۳۹}

نمودار غار به مثابه وارونه مثلث کوه [26]

در هر مورد مثلث رو به بالا وجهی فاعلی را می‌رساند و مثلث رو به پایین وجهی قابلی. در واقع، غار دروازه ورود به وجه قابلی ظهور صوری یعنی همان دریای ملکوت است و تمهید لازم برای سفر به اقالیم مثالی است. چنانکه گنون اشاره کرده است، این تغییر از کوه به غار، البته نه بر مراکز معنوی یا عالم درونی، بلکه بر شروط عالم برونی واقع می‌شود و مطابق است با محبوب شدن این مراکز معنوی از دید بشر.^۴

سرزمین‌های آسمانی در سنت دائویی متعدّد است. تعداد آنها را با اعدادی که همه مضارب عدد ۸ است، نشان می‌دهند، عددی که نمودار شکل هندسی دایره و نیز نمودار آسمان است (در مقابل، شش نمودار زمین است). مانند سی و شش پردیس کوچک آسمانی و هفتاد و دو زمین متبرک یا سی و شش طبقه آسمان. ۸ چاه، ۸ دروازه، ۸ لایه دیوار و مانند آن همه بر آسمانی بودن این سرزمین‌ها دلالت می‌کند.

صورت‌های زمینی در این سرزمین‌های مثالی در کمال خود ظاهر می‌شود. درختان بسی بلند است و نور آفتاب و ماهتاب، نه از صورت (یا تجسم) آنها، بلکه از بنیاد جوهر لطیف آنها ساطع می‌شود. صور اجسام به گردی و اشکال دایره‌مانند مایل است و نه اشکال گوشه‌دار و این نیز رمزی از دوری از جسمانیت و نزدیک شدن به روحانیت است. چنانکه دیدیم عالم ملکوت که این اقالیم مثالی در آن قرار دارد، همچون دریایی ترسیم شده است. همچنین، حکومت آب (شوئی گنگ 水宮) موکل است بر ظهور و تجلی (در کنار حکومت‌های آسمان و زمین که به ترتیب موکل اند بر آفرینش و استکمال تکوینی). آنچه در اینجا می‌باید افزود این است که خویشکاری حکومت آب را «نجات‌بخشی و گشودن گره‌ها» (解厄釋結) گفته‌اند.^۵ نظر به این خصیصه، موکل بودن آب بر ظهور و تجلی را به معنی قابلیت تکوین منجی‌های عالم یعنی جاودانان ساکن اقالیم مثالی می‌باید دانست.

به طور کلی، مشهورترین پردیس‌های چینی همه در ذیل دو طبقه می‌گنجند که سرآمد آنها پنگ‌لای است (به نمایندگی از فوسانگ) در شرق و کوئن لوئن در غرب. دیدیم که در پنگ‌لای، گروهی از جاودانان هشت‌گانه در این سرزمین مثالی ساکن‌اند که در هنگام ضرورت به عالم جسمانی پای می‌گذارند و دنیا را از بند شرور آزاد می‌کنند و صلح و

صفا برای مردمان به ارمغان می‌آورند. اما کوئن‌لوئن، سرچشمهٔ آنها به شمار می‌رود. بنابراین، گویی با دو خویشکاری مختلف مواجهیم. یکی تخلیق و ظهور از جانب پردیس کوئن‌لوئن که با رمز آب نمودار می‌شود و دیگری نجات‌بخشی برای شهریار شرق و جاودانان هشتگانه از جانب پردیس پنگ‌لای که با رمز نور و شروق آفتاب نمودار می‌شود. پیش از پایان دادن به سخن لازم است نکته‌ای دربارهٔ ذکر جهت «غرب» در وصف پردیس مهم کوئن‌لوئن گفته شود. بعضی بهشت سرزمین پاک آمیتابه را به درستی بر کوئن‌لوئن تطبیق کرده‌اند. این بهشت نیز در غرب عالم مثال قرار دارد. هانری کربن به جهت «غرب» در ذکر این پردیس توجه کرده و آن را به معنی «مغرب شرق اکبر» دانسته است [۲۱، ص ۲۷۹]. مطابق با فلسفه اشراقی سهروردی، شرق اکبر عالم جبروت یا ملکوت بزرگ است و شرق اوسط و شرق اصغر عالم ملکوت است، یکی ملکوت اعلی (جایگاه نفوس سماوی) و دیگری ملکوت اسفل (جایگاه نفوس بشری) و سرانجام غرب عبارت است از عالم ماده. باید توجه داشت که این اندیشه لطیف مختص به نگرش ویژه سهروردی بر مبانی اشراق نورالانور است که سرچشمه‌های آن را در ایران باستان و مهریشت باستانی می‌توان سراغ گرفت.^{۴۲} ولی به کار بستن این نحوه خاص تفکر در مطالعه سنن بودایی و دائویی چندان موجه نیست. غربی بودن این پردیس‌ها نه در قیاس با عالم جبروت، بلکه در قیاس با دیگر پردیس‌های مثالی در شرق عالم ملکوت است. همچنین، اگر به نگاه تمثیلی سنت شرق دور توجه کنیم گره کار بسی آسان‌تر گشوده می‌شود. در میان معانی رمزی متعدد شرق، یکی حیات است و در مقابل غرب نمودار ممت است.^{۴۳} سنت‌های بومی چین به سبب محور قرار دادن حیات، بیش از آنکه از مرگ سخن گویند، ترجیح می‌دهند که از تمثیل «غرب» بهره جویند تا یادآور رجعت به حیات باشد. هم کوئن‌لوئن و هم سرزمین پاک آمیتابه واجد نقشی مهم در زندگی پس از مرگ است، چرا که اینها بهشت‌هایی است که پرهیزکاران دائویی و بودائی پس از مرگ بدان رجعت^{۴۴} می‌کنند، و در آنجا جاودانه می‌زیند.

در این نوشتار کوشش شد که با نگاهی به متون سنتی دائویی، نظری افکنیم بر خصائص پردیس‌های آسمانی با توجه ویژه به پردیس کوئن‌لوئن یا کوهستان درهم‌پیچیده محبوب. فرشته‌شناسی، شناخت پردیس‌های آسمانی و جغرافیای مثالی بخشی لاینفک از تعلیم دائویی است که متأسفانه از سوی پژوهشگران این حوزه تا اندازه‌ای بسیار مغفول مانده است. یکی از علّت‌های آن پاره‌پاره ساختن سنت دائویی به تقسیم‌بندی‌های ذهنی

است چون دائوئیسم فلسفی و دائوئیسم دینی و از آن فراتر دائوئیسم رازورزانه و دائوئیسم جادوانه که اگرچه این نگرش در پژوهش‌های نوین غربی دیگر چندان جایگاهی ندارد، در جامعه دانشگاهی کشور ما همچنان مانعی جدی است بر سر راه مطالعات دائویی. زمانی به اختلاف مشارب و اذواق و وجه این اختلافات در تعلیم دائویی می‌توان پرداخت که نخست هیئتی یکپارچه از تعلیم دائویی به خصوص آنچه‌آنکه در طول سنت چینی تا به امروز استمرار یافته، به دست آید. شناخت پردیس‌های آسمانی یکی از مهمترین عناصر سازنده این هیئت یکپارچه است و هنگامی که توجه کنیم به زمینه‌های تطبیقی بسیاری که در اشارات دو سنت ایران باستان و چین به سرزمین‌های مثالی وجود دارد، این شناخت دو چندان برای ما مهم خواهد بود.

پی‌نوشت‌ها

۱. کاربرد تعبیر غار (洞) و رموز پیوسته بدان در اشاره به پردیس آسمانی البته مهم است و به آسانی از کنار آن نمی‌توان گذشت و بدان باز خواهیم آمد. همچنین، دنگ عنوانی است که بر سه بخش مجموعه متون دائویی داده‌اند: به ترتیب غار یا پردیس حقیقت (洞眞部)، پردیس اسرار (洞玄部) و پردیس روح (洞神部).
۲. این اصطلاح خاصه برگرفته از کتاب صورت راستین کوهسارهای پنجگانه (五嶽眞形) [۱۴] است.
۳. عناوینی چون مثالی، برزخی یا ملکوتی ترجمه مفهومی از اصطلاحاتی دائویی همچون «آسمان‌غارگونه در میان زمین‌های آسمان بزرگ» (大天之內地中) داتین جی نی دی‌جنگ دنگ تین (洞天) یا فقط «زمین آسمانی» قلمداد تواند شد.
۴. یشم تمثیلی است از پاکی نخستین، کمال فطری و شأن نیامیختگی هر چیز.
۵. «جاودانان باستان در برابر جوهر لطیف آفتاب خود را می‌گذاختند و به یانگ نیامیخته بازمی‌گشتند و عروج می‌کردند به آسمان صفای برین (تای‌چینگ 太清). از اینجا است که آفتاب را یانگ برین (تای‌یانگ 太陽) نامند» [۴]. بعضی متون از خوردن جوهر آفتاب سخن می‌گویند که به واسطه آن به حیات جاودان دست توان یافت.
۶. جوچو نام دیگر کوهستان مائو (مائوشان 茅山) است واقع در ولایت جیانگ‌سو در شرق میانه چین.
۷. واحد مسافت لی (里) تقریباً معادل نیم‌کیلومتر است.
۸. به معنی یانگ گلگون جایگاه زرین.

۹. لفظ نور (مینگ 明) که همچنین دال بر معرفت شهودی است (نک. دائوده جینگ، بند ۳۳)، متشکل است از دو جزء صوری به معنی 日 خورشید و 月 ماه و خود متذکر نوراکمل یا ترکیب دو نور آفتابی و ماهتابی است که نمودار اتحاد علم راستین (جن جی 眞知) علم عقلانی (لینگ جی 靈知) مطابق با تعالیم کیمیای درون است.

۱۰. دواریت اجسام به سبب دوری از عالم متعین مادی و قرب به بی تعینی است.

۱۱. ترجمه متون چینی همه از نویسنده است.

۱۲. اگر دقیق‌تر گوئیم برای غربی‌ترین (شی جی 西極) پردیس، یعنی کوئن لوئن، شرقی‌ترین (دنگ جی 東極) پردیس یعنی پردیس فوسانگ (فوسانگ 扶桑) مکمل به شمار می‌رود. همچنان که شهریار شرق (ساکن فوسانگ) همسر شهربانوی غرب (ساکن کوئن لوئن) است. در حقیقت، سه آبخوست کوهستانی شرق (پنگ لای و یینگ جو و فانگ جانگ) پردیس فوسانگ را به سه طریق متجلی می‌سازد.

۱۳. رشته‌کوه قراقرم را که به معنی ریگ سیاه است، به زبان چینی کالا کوئن لوئن (喀喇崑崙) گویند به معنی کوئن لوئن سیاه.

۱۴. بعضی متون درباره جایگاه کوهستان کوئن لوئن آورده‌اند که «از جانب سواحل شنی غرب، پس از آبهای سرخ و پیش از آبهای سیاه» قرار دارد [۸، فصل ۱۶].

۱۵. بان گو (盤古) در میان تخم مرغ کیهانی معادل کیومرث گوی مانند در قصص ایرانی است که با مرگ او، از ریختن نطفه‌اش بر زمین خوتیره، اقلیم مرکزی، گیاهی روید و از آن مشی و مشیانه (زوج نخستین) متولد شدند و «از آنجایی که تن کیومرث از فلز بود، از تن او هفت گونه فلز پیدا آمد» [۲۰، فصل ششم-F، بند ۸].

az ān čiyōn tan ī gayōmart az ayōxšūst kard estāṭ ez tan ī gayōmart hapt
ēwēnag ayōxšūst ō paydāgīh mad

۱۶. واحد اندازه‌گیری ژن (仞) معادل هفت یا هشت چُی (尺) است و هر چُی یک سوم متر است.

جانگ بی (قرن سوم م) آورده است که «ارتفاع این کوهستان هشتاد هزار ژن است» [۲] که از حیث تمثیلی با کاربرد فراوان عدد هشت که در اوصاف این پردیس به کار رفته، سازگارتر است.

۱۷. هر واحد شیوین (尋) معادل هشت چُی است و هر چُی تقریباً معادل یک سوم متر است.

۱۸. هشت چاه در هشت طرف و یکی در میانه.

۱۹. مانند نُ چاه، نُ دروازه نیز شامل هشت دروازه در هشت طرف است و یکی در میانه. جانگ بی گوید که «در هر طرف پنج دروازه وجود دارد» (شرح جانگ بی بر هان شو) یعنی مجموعاً چهل دروازه.

۲۰. جانوران کای‌مینگ (کای‌مینگ شو 開明獸) دارای تن ببر، نُ دم و نُ سر انسانی‌اند.

۲۱. در قصص چینی ژنی (仁羿) یا هویی (后羿) که در شجاعت و چُستی زیانزد بوده است، عالم را از خطر سوختن به سبب برآمدن ده خورشید نجات داد. نُ خورشید را با تیر کمان زد و یکی را برای بقای عالم باقی گذاشت.

۲۲. بنا به اشاره‌ای که در لغتنامه کهن شیوین جیه‌ژی آمده است، لوئن (淪) موج است که در خود فرو می‌رود، و در این نویسه نیز شیوئی (水) به معنی آب در صورت فشرده آن (ㄣ) حضور دارد، افزون بر جزء آوایی (淪) که به معنی غور کردن است.

۲۳. برای مطالعه جامع درباره دیدارهای شهربانوی غرب با فغفوران چین نگاه کنید به کتاب
Goddesses Who Rule [22, pp202-12].

۲۴. برای مطالعه مفصل در باب نقش شهربانوی غرب در سرنوشت متوفی در کنار دیگر فرشتگان مرگ، بنگرید به نوشته میشل پیراترولی تستیونس [27]. این نوشته خاصه از جهت مطالعه دقیق تصویرنگاری‌های شهربانوی غرب اهمیت تواند داشت.

۲۵. این دفتر نگاشته هشت ریش سپید (باگنگ 八公) در دربار حاکم فرهنگد شهرستان هوایان، لیونان (劉安) در دودمان هان غربی یا هان پیشین (۲۰۶ ق.م-۹۰ م) است.

۲۶. واحد اندازه‌گیری چّی (尺) معادل یک‌سوم متر است.

۲۷. واحد اندازه‌گیری تسوئن (寸) معادل یک‌دهم چّی است (یادداشت پیشین).

۲۸. هر واحد شیوین (𠄎) معادل هشت چّی است (چند یادداشت بالاتر). سی و پنج شیوین تقریباً معادل نود متر است.

$$۴۴۰ = ۸ \times ۵۵ \quad ۲۹$$

۳۰. آبهای زرد یادآور رودخانه زرد، بزرگترین و مشهورترین رودخانه سرزمین چین، است.

۳۱. در اینجا پنج اصل جاویدان اشاره است به پنج ستاره (ووشینگ 五星) که با عناصر خشمه چینی یعنی آب و آتش و زمین و فلز و چوب مطابق است و نه پنج اصل جاویدان کنفوسیوسی.

۳۲. در مقابل آبهای زیرین، آبهای زبرین رمزی است از مقدرات ظهور در مرتبه مجرد از صورت چه صور لطیف و چه صور کثیف. همچنین، آبهای زیرین و زبرین را از آبهای ازلی یعنی آبهای ظهورنیافته متمایز می‌باید ساخت.

۳۳. «ملکوت (معادل عبری ملکوت) ذخیره‌گاهی است که آبهایی که از رودخانه بالا می‌آید، در آن می‌ریزد، یعنی همه تجلیات (رحمت‌ها یا تأثیرات روحانی) که از آن به فراوانی بیرون می‌ریزد».

۳۴ The Ocean [26, p61, cited from Vulliaud, *La Kabbale Juive*, vol. I, p509]

۳۵. جایگاه فرمانروایان حکومت‌های سه‌گانه در آسمان‌های ثلاثه صفوت است: حکومت آسمان متعلق است به آسمان صفای یشمی، حکومت زمین متعلق است به آسمان صفای برین، و حکومت آب متعلق است به آسمان صفای بزرگ که تحت حکومت شهریار پیر (وجه آسمانی لائوژی) است.

۳۶. در تعلیم ایران باستان نیز آسمان با فلز (و نیز سنگ) خویشاوند است. در فروردین یشت آمده است: «هوره مزدا گفت: ... من آسمان را در بالا نگاه می‌دارم ... چنین می‌نماید که فلزی گداخته بر فراز سومین لایه زمین بدرخشد» (مهریشت، ۱:۲ [۱۹، جلد ۱، صص ۴۰۵-۴۰۶]). همچنین، در بندهشن آمده است: «به سبب آنکه سختی فلز از آسمان است، جوهر نخستین آسمان فلزی است» [۳:۱۹، ۲۰].

čē ayōxšūst awestwārīh az āsmān, āsmān bun-gōhar ... ayōxšūstēn.

۳۷. از آنجایی که مرکز عالم جایگاهی در محور جهانی است که رأس آن در «غایت آسمان» (تین جی

天極) قرار دارد، آن را با شکل دایره ترسیم کردیم. همچنین، بالاتر دیدیم که پردیس کوئن لوئن را استوانه‌مانند گفته‌اند و دایره در هندسه دوبعدی نمودار استوانه‌ای است که بر خودش تصویر شده باشد.

۳۸. بنگرید به «کوه و غار» در تمثیلات بنیادین: *زبان جهانی علوم مقدّس*، [26, ch. 25].

۳۹. گنون دربارهٔ این تمثیلات را در آثار خود به تفصیل بحث کرده است، خاصه بنگرید به تمثیلات بنیادین: *زبان جهانی علوم مقاس* [26].
۴۰. خویشاوندی عنوان پردیس کوئن لوئن را با مرتبهٔ هبء اولی به یادآوریم که در تعلیم دائویی آن را هوئن لوئن گویند به معنی غرقه‌گاه محجوب. بر اساس این خویشاوندی کوئن لوئن را ترجمه می‌توان کرد به کوهستان درهم پیچیدهٔ محجوب.
۴۱. در کنار آن، آسمان «برکت‌بخش» (تسی فو 賜福) وصف شده و زمین «بخشندهٔ گناهان» (شیه‌ذروئی 赦罪).
۴۲. رجوع شود به ترجمه و تفسیر منظومهٔ مهر یشت، نوشتهٔ دکتر بابک عالیخانی.
۴۳. در سطحی عالی‌تر غرب رمزی از مقام فناست. سیر و سفر به سوی غرب که در بسیاری از قصص چینی مشهور است، در حقیقت اشاره است به مراحل سلوک به سوی مقام فنا. در این قصص بازگشت به شرق البته رمزی از مقام بقاست.
۴۴. فراموش نکنیم که فو شی و نو وا در اول زمان در این پردیس می‌زیستند. بنابراین سیر بشر به مرکز پردیسی خود، در حقیقت رجعت محسوب می‌شود.

منابع چینی

- از آنجایی که در بیشتر موارد، نام مولف متون کهن چینی معلوم نیست، منابع چینی بر مبنای آوانویسی نام کتاب و مطابق با الفبای فارسی مرتب شده است.
- [۱] *تای شانگ دنگ شوئن لینگ بانو تین دی یوین دو دزی ژان میائوجینگ* 太上洞玄靈寶天經 (دفتر خودبه‌خودی رازآمیز گردش آسمان و زمین متعلق به بلندپایه گنجینه لطایف از غار اسرار)، مضبوط در *جنگ‌تنگ دائودزانگ*، بخش *دنگ شوئن 洞玄*، فصل *بن و ن 本* (متون بنیادین).
- [۲] *جانگی جُو هان شو 張揖注漢書* (شرح جانگی بر هان شو)، نوشتهٔ جانگی یی. Web Access (08/29/2019): chineseclassic.com/content/1504
- [۳] *جنگ‌تنگ دائودزانگ 正統道藏* (مجموعهٔ آثار دائویی عصر جنگ‌تنگ)، تای‌یی: نشر یی‌ون، ۱۹۶۲.
- [۴] *جین دان فو 金丹賦* (چکامهٔ کیمیای زرین) مضبوط در *جنگ‌تنگ دائودزانگ*، بخش *دنگ جن 洞真*، فصل *فانگ فا 方法* (آداب و اعمال).
- [۵] *دائوده جن جینگ جُو 道德真經註* (شرح دفتر حقانی دائو و ده) نوشتهٔ وانگ بی 王弼، مضبوط در *جنگ‌تنگ دائودزانگ*، بخش *دنگ شین 洞神*، فصل *یو جوئه 玉訣* (اسرار یشمی: تفاسیر).

- [۶] ژی یانگ چن ژن نی جوان 紫陽真人內傳 (تذکره حیات باطنی انسان راستین ژی یانگ)، مضبوط در جنگ‌تنگ دائوژانگ، بخش ژی جن 洞真، فصل جی جوان 記傳 (تاریخچه و تذکره).
  - [۷] سی گو چوئن شو 四庫全書 (کتابخانه کامل در چهار بخش).
  - Web Access (09/09/2019): www.wdl.org/en/item/3020/
  - [۸] شان‌های جینگ 山海經 (کتاب کوهها و دریاها).
  - Web Access (08/29/2019): ctext.org/shan-hai-jing
  - [۹] شان‌های جینگ جین شو 山海經箋疏 (تعلیق بر کتاب کوهها و دریاها)، نوشته هائو بی هانگ 郝懿行.
  - Web Access (08/29/2019): ctext.org/wiki.pl?if=gb&res=247611
  - [۱۰] شین‌شین جوان 神仙傳 (تذکره جاویدانان)، نوشته گه هنگ 葛洪، مضبوط در سی گو چوئن شو 欽定四庫全書.
  - [۱۱] لی تای بای چوئن جی 李太白全集 (مجموعه کامل اشعار لی تای بای).
  - Web Access (09/09/2019): ctext.org/wiki.pl?if=en&res=767202
  - [۱۲] لیه ژی 列子، مضبوط در جنگ‌تنگ دائوژانگ، به نام چنگ‌شیو جی ده جن جینگ 沖虛至德真經، بخش ژی جن 洞神، فصل بن ون 本文 (متون بنیادین).
  - [۱۳] مائوشان جی 茅山誌 (گزارش کوهستان مائو) نوشته لیو دابین 劉大彬، مضبوط در جنگ‌تنگ دائوژانگ، بخش ژی جن 洞真، فصل جی جوان 記傳 (تاریخچه و تذکره).
  - [۱۴] وویونه جن‌شینگ 五嶽真形 (صورت راستین کوهسارهای پنجگانه)، در کتاب لینگ‌بائو 五嶽真形 靈寶無量度人上經大法 (آیین‌های بزرگ دفتر متعالی رستگاری بی حد بشر متعلق به گنجینه لطایف)، صحیفه بیست و یکم، که خود مضبوط است در جنگ‌تنگ دائوژانگ، بخش ژی جن 洞真، فصل فانگ فا 方法 (آداب و اعمال).
  - [۱۵] هان شو 漢書 (کتاب هان).
  - Web Access (08/29/2019): ctext.org/han-shu
  - [۱۶] های نی شی جو جی 海內十洲記 (گزارشی از ده آبخوست در میان دریا) مضبوط در جنگ‌تنگ دائوژانگ، بخش ژی جن 洞玄، فصل جی جوان 記傳 (تاریخچه و تذکره).
  - [۱۷] هوای نان ژی 淮南子 (دفتر استادان شهرستان هوای نان)، مضبوط در جنگ‌تنگ دائوژانگ، بخش تای چینگ 太清 به نام هوای نان هنگ‌لیه جیه 淮南鴻烈解 (مقالات بزرگ و تابناک استادان هوای نان).
  - [۱۸] یوین جی چی چین 雲笈七籤 (هفت برگه از چنته ابری) مضبوط در جنگ‌تنگ دائوژانگ، بخش تای شوئن 太玄.
- منابع دیگر**
- [۱۹] دوستخواه، جلیل (گزارش و پژوهش) (۱۳۸۵). اوستا: کهن‌ترین سرودها و متنهای ایرانی، تهران، انتشارات مروارید.

- [۲۰] فرنیغ دادگی (۱۳۸۴). *بندهشن ایرانی جلد ۱: متن انتقادی*. تصحیح و آوانوشت: فضل الله پاکزاد، تهران، مرکز دائرة المعارف بزرگ اسلامی.
- [۲۱] کرین، هانری (۱۳۹۶). *اسلام در سرزمین ایران*، ترجمه: رضا کوهکن و زینب پودینه آقایی، تهران، انتشارات موسسه پژوهشی فلسفه و حکمت ایران.
- [22] Bernard, Elizabeth, Moon, Beverly (Eds.) (2000). *Goddesses Who Rule*, New York, US, Oxford Universty Press.
- [23] Guenon, Rene (1995). *Fundamental Symbols: The Universal Language of Sacred Science*, Ed. by Michel Valsan, Eng. Tr. by Alvin Moore, Cambridge, UK, Quinta Essentia, 1st French Ed. 1962.
- [24] Guenon, Rene (2004). *Perspectives on Initiation*, Eng. Tr. by Henry D. Fohr, New York, US, Sophia Perennis, 1st French Ed. 1946.
- [25] Guenon, Rene (2004). *The Multiple States of the Being*, Eng. Tr. by Henry D. Fohr, New York, US, Sophia Perennis, 1st French Ed. 1932.
- [26] Guenon, Rene (2003). *Traditional Forms and Cosmic Cycles*, Eng. Tr. by Henry D. Fohr, New York, US, Sophia Perennis, 2003, 1st French Ed. 1970.
- [27] Pirazzoli-t'Serstevens, Michèle (2009). “Death and the Dead: Practices and Images in the Qin and Han”, *Early Chinese Religion, Part One: Shang Through Han (1250 BC-220 AD)*, Edited by John Lagerwey and Marc Kalinowski, Leiden & Boston, Brill, pp. 949-1025.
- [28] Raz, Gil (2010). “Daoist Sacred Geography”, *Early Chinese Religion, Part Two: The Period of Division (220-589 AD)*, Ed. by John Lagerwey and Lü Pengzhi, Leiden & Boston: Brill, Vol. I, pp. 1399-1442.